

Il tudestg viva en la Silesia auta

Identidad persistente suenter decennis da conflicts

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ «Il contract da pasch cumpiglia l'entschatta da bleras associaziuns novas da stadis che vegnan senza dubi a manar a guerras novas, cur ch'ina gruppa ha vistas da midar cun las armas quellas decisiuns dal patg da Versailles che l'offendan» (1).

Questa frasa profetica stat en l'expertisa che Theophil Sprecher von Bernegg (1850–1927), anteriur schef dal stab general, ha elavurà en sia chasa da Maiavilla e tramess da fanadur 1919 al cussegl federal. Lezzas decisiuns dispaivlas da Versailles pertugavan t. a. annexiuns territorialas decididas senza resguardar la voluntad da las populaziuns pertugadas. Sprecher è lura «s'engaschè il 1919–20 cunter in'adesiun da la Svizra a la Societad da las naziuns» (2). Ils 16 da matg 1920 han dentant 416 870 umens svizzers (encunter 323 917) ed 11½ chantuns approvà l'adesiun da la Svizra; er il Grischun ha ditg «gea» (12 343 vuschs encunter 10 797). L'anteriur cuss. fed. Felix Calonder (1863–1952), schef da la pld grischuna, ha gidà a persvader ses compatriots da sustegnair l'ideal d'in urden paschaivel europeic. «Sco Rumantsch, meglier ch'ils Alemans tradiziunalmain germanofils, sminav'ls ils privels che pudevan prevegnir d'ina proximitad agressiva tudestga per il futur da la Svizra» (3). Dentant enconuscheval' er il schovinissem franzos e resguardava ses agen chantun triling, ertavel da trais lias, sco ina pitschna societad da naziuns. «Per incumbensa da la Societad da las naziuns ha C[alonder] surveglià dal 1922 fin il 1937 davent da Katowice l'applicaziun da la cunvegna tr[anter] la Germania e la Pologna davart la Silesia Superiura» (4). La Societad da las naziuns aveva partì lezza regiun industrial, cun ina populaziun maschadada savens bilingua, tranter Germania e Pologna; cun la cunvegna, concludida per quindesch onns lev'ins «mitigiar las consequenzas negativas da la partiziun e segirar la proteccziun da las minoritads d'omaduas varts dal cunfin» (5). Ma ils decennis suandants han manà grondas midadas e conflicts snuavels en la Silesia auta.

Il regal da Stalin a la Pologna

1939 han la Germania e l'Uniu sovietica (US) conquistà e partì la Pologna. La Germania possedeve pia l'entira Silesia istorica e las regiuns limitofas, nua ch'ella ha mess ad ir t. a. il champ da concentrasiun d'Auschwitz (per polac Oswie-

1939 han la Germania e l'Uniu sovietica (US) conquistà e partì la Pologna. La Germania possedeve pia l'entira Silesia istorica e las regiuns limitofas, nua ch'ella ha mess ad ir t. a. il champ da concentrasiun d'Auschwitz.

cim). Il nazissem ha extirpà bunamain l'entira populaziun giudaica da l'Europa centrala; la populaziun polaca, en Silesia sco utrò, vegniva discriminada e savens maltractada. Ma en ils davos mais da la Segunda guerra mundiala ed en ils onns suandants è vegnì in auter genocid en l'Europa centrala ed orientala: Ray M. Douglas (Colgate University, Hamilton, New York), istoricher american da derivanza irlandaisa, ha gist publictà il resultat da perscrutaziuns fitg detagliadas davart l'expulsiun da var 12 milliuns Tudestgas e Tudestgs ord lur patrias tradiziunalas (6). Entschavì ha 1944 «il Comité polac da liberaziun naziunala, regenza da marionettas sovieticas en la citad da Lublin (...) en la Pologna da l'ost; lez, strusch fundà, ha sa pronunzià per vastas annexiuns d'intschess tudestgs (...). Quai era medemamain la finamira da Stalin (...). Lez ha empermess al comité da Lublin che l'US sustegnna las pretendensiuns polacas sin la citad tudestga da Stettin cun ses port e sin la lingia da cunfin dals flums Oder e Lausitzer Neisse (...). L'atun 1944 ha'l cumenzà a chatschar davent passa dus milliuns Polacs domiciliads ad ost dal flum Bug» (pp. 109–110),

pia en la part da Pologna annectada 1939 da l'US. Ils 15 da december 1944 ha primminister Winston Spencer Churchill (1874–1965), en ina declaraziun davant il parlament britannic, annunzià «la translocaziun da plis milliuns umans» (cità p. 113) ord parts da la Germania. Quai ha lura confermà la sentupada dals victurs a Potsdam da fanadur-avust 1945, cur che las autoritads polacas avevan gia cumenzà ad occupar ils intschess empermess. En la Silesia auta hani dentant reconuschì sco 'autoctona' la pli gronda part da la populaziun: «Tenor la dumbraziun dal pievel da 1950 devi en la part pli baud tudestga da la Silesia auta 751 926 umans 'autoctons', pia domiciliads gia avant 1939» (7). I stuevan «mo» sa declarar da lingua polaca, attaschads a la cultura polaca.

«Pendularis permanents»

La vieuta democratica da 1989–90 ha confermà l'atgnadad da la Silesia auta aifer la Pologna. Questa e la Germania reunida han reconuschì en tutta furma lur «Oder-Neisse-Grenze/Granica na Odrze i Nysie Ludzyckiej». La Silesia auta correspunda circa a las provinzas

d'Opole/Oppeln (1 029 894 olmas) e Silesia (4 638 462 olmas). Questas cifras n'expriman dentant betg la realitad: Cunzunt en la provinza d'Opole vesan blers avdants lur vitg mo ina u duas fins d'emna durant il mais. La Pologna ha reconuschì 1989 il dretg da far valair in segund dretg da burgais. En paucs onns han var 160 000 Silesianas e Silesians obtegnì da la Germania la conferma da lur naziunalitad, en vigur enfin 1945. «I dastgavan, gia en ils onns novanta, lavarar per pajas pli autas en Germania e, grazia a lezza naziunalitad, er en auters pajais da l'Europa dal vest. En la provinza d'Opole èn var 35% da la populaziun rurala (var 250 000 umans) vegnids pendularis professionals u 'pendularis permanents' che transfereschan en lur regiun ils meds finanziaus gudagnads, favurison da moda decisiva il svilup da la cuntrada rurala. Quels umans èn attaschads a lur regiun ertada (...). Ma ils vitgs en turn Opole perdan vesavlamain populaziun (...). Las citads grondas maglian las periferias» (8).

Scola ed identitad

Tilman Zulch, fundatur e parsura da la

Societad per pievels smanatschads (SPS), rapporta davart l'identitad en la Silesia auta: «Tar la dumbraziun dal pievel 2011 han var 809 000 umans respundì 'silesiana' a la dumonda davart lur identitad naziunala, 415 000 sa definivan tant 'Polacs' sco era 'Silesians' (...). Il Moviment silesian per l'autonomia less reunir las duas provinzas da la Silesia auta e manar lur unitad vers l'autonomia (...). El crititgescha cunzunt che mo ina pitschna part dals daners da taglia pajads al stadi turnia en la Silesia auta. Mo ina part dals Autsilesians approva las finamiras da lez moviment» (9). En la medema revista da la SPS (v. nota 9) rapporta Bernard Gaida, parsura da la Federaziun da las uniuns socialas e culturalas tudestgas (Opole/Oppeln): «Var 30 000 scolaras e scolaras emprendan tudestg sco linguatg da minoritad, ma 90% frequentan lezza instrucziun mo sco trais u quatter uras l'emna en pli. Quai è memia pauc, suenter duas generaziuns che n'astgavan betg duvra il linguatg e na survegnivan nagina instrucziun tudestga (...). Las sfidas na sa distinguan betg tant da quellas d'altres minoritads: Nus lain segirar in'intermediaziun constanta da lingua e cultura tudestga (...) ed avain en mira scolas bilinguas, a lunga vista dentant scolas germanofonas (...). Ina gronda sfida èsi era da promover giuventetgna che s'interessa mo darar per nossa gruppa etnica» (p. 27). Gea, tals problems enconusch'ins er utrò.

1. Cità en: Daniel Sprecher, Generalstabschef Theophil Sprecher von Bernegg. Turitg (NZZ Verlag, ISBN 3 85823 822 8) 2000, p. 505.

2. Stiftung Historisches Lexikon der Schweiz, Lexicon Istorice Retic. Tom 2. Cuira (Desertina, 978-3-85637-791-7) 2012, p. 404, chavazzin «Sprecher, Theophil (von Bernegg)».

3. Peter Metz, Geschichte des Kantons Graubünden. Tom 3. Cuira (Calven, ISBN 3-905261 03 0) 1993, p. 81.

4. Stiftung Historisches Lexikon der Schweiz, Lexicon Istorice Retic. Tom 1. Cuira (Desertina, ISBN 978-385637-390-1) 2010, p. 135, chavazzin «Calonder, Felix».

5. Hugo Weczerka (ed.), Schlesien. Stuttgart (Alfred Kröner) 1977, p. LXXXVII.

6. R. M. Douglas, «Ordnungsgemäße Überführung». Die Vertreibung der Deutschen nach dem Zweiten Weltkrieg. Minca (C. H. Beck, ISBN 978 3 406 62294 6) 2012.

7. Hugo Weczerka (sco nota 5), p. XCII.

8. Marcin Wiatr en: «Ost-West. Europäische Perspektiven» (2011/3), pp. 206–207. Adressa: Renovabis, Dr. Gerhard Albert, Kardinal-Döpfner-Haus, Domberg 27, D-85354 Freising (Bavaria). Posta electronica: info@renovabis.de. Pagina d'entrada: www.renovabis.de.

9. En: «Bedrohte Völker» nr. 271 (3/2012, ISSN 0720-5058), p. 28. Adressa: Gaststr. 7, D-37073 Göttingen (Saxonia bassa). Fax: 0049 551 58028